

VAN WATER TOT SAP

GESCHIEDENIS VAN HET POMPSTATION IN AMERSEFOORT

TOM
VAN DER
GEUGTEN

VAN WATER TOT SAP

GESCHIEDENIS VAN HET POMPSTATION IN AMERSEFOORT

TOM VAN DER GEUGTEN

SAP, LETSEL
SCHADE
ADVOCATEN

COLOFON

Dit boekje is een beperkte
oplage uitgegeven in opdracht
van SAP Advocaten.

Vormgeving: Steven Gielen
Druk: VHP Drukkers

Afbeelding voorzijde:
Het pompegebouw in 1954

© 2015 Tom van der Geugten /
SAP Advocaten, Amersfoort

INHOUD	Voorwoord	4
	Inleiding	5
	1 De eerste gebouwen (1912-1935)	6
	2 De eerste uitbreiding (1936-1961)	12
	3 De tweede uitbreiding (1962-1997)	26
	4 Een nieuwe functie (1998-2015)	36
	5 SAP Advocaten	38
	Bronvermelding en verantwoording afbeeldingen	40

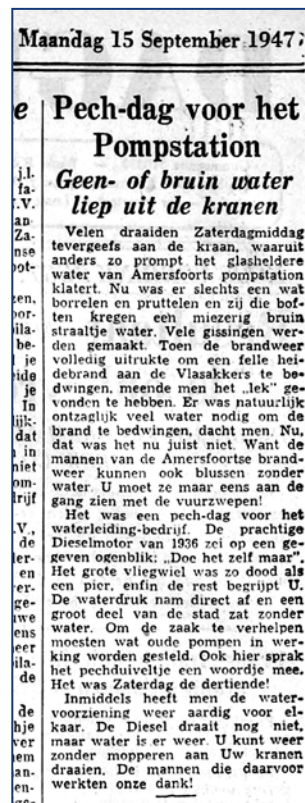
VOORWOORD

In november 2014 namen we met ons kantoor van SAP Advocaten onze intrek in het karakteristieke voormalige pompstation aan de Hogeweg 205 in Amersfoort. Het is een gebouw met een geschiedenis die ter gelegenheid van de officiële opening van het kantoor in dit boekje is beschreven. De architecten van het gebouw zullen niet hebben kunnen bevroeden dat zich ooit nog een advocatenkantoor in het gebouw zou vestigen, zeker ook omdat het pompstation zich vroeger buiten de bebouwde kom van Amersfoort bevond.

Als directie van SAP zijn we trots op dit mooie pand. We hebben geprobeerd om het bijzondere karakter van dit rijksmonument zowel binnen als buiten zo veel mogelijk te bewaren dan wel te herstellen. Wij danken architect Leon Ansems voor het ontwerp en begeleiding van de verbouwing en danken bouwbedrijf Karbouw voor de verbouwing van het pand. Ook willen wij de gemeente Amersfoort bedanken voor haar welwillende opstelling bij de duurzame herbestemming van dit prachtige Amersfoortse erfgoed.

NICOLE BASTIAANS
SANDER DE LANG
JOHN ROTH
MARTIN DE WITTE

I Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT,
15 september 1947.

INLEIDING

Op zaterdag 13 september 1947 hadden de bewoners van Amersfoort pech. Er kwam die middag geen water uit hun kraan. Er was ‘slechts een borrelen en pruttelen’, aldus het DAGBLAD VOOR AMERSFOORT. Op maandag lazen de Amersfoorters in hun krant wat er aan de hand was. In het pompgebouw van het waterleidingbedrijf had een dieselmotor het begeven. Deze motor maakte deel uit van het pompstation aan de Hogeweg dat vanaf 1913 water leverde aan de Amersfoorters.

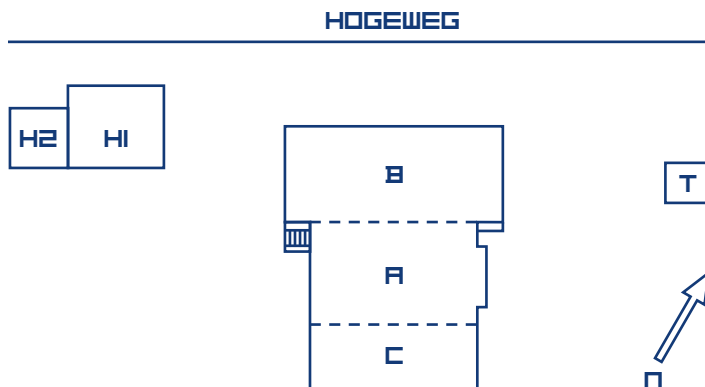
In 1912 was begonnen met de aanleg van het complex (zie afbeelding 2). Op het terrein langs de Hogeweg werden een pompgebouw (A) en een dienstwoning (H1) gebouwd. Op het achterterrein kwamen filters en een zogenaamde ‘reinwaterkelder’ met bijbehorende gebouwen. In 1936 werden het pompgebouw (B) en het huis (H2) uitgebreid en

in 1938 werd een transformatorhuis (T) toegevoegd. In 1961 kreeg het pompgebouw nog een uitbreiding aan de achterzijde (C), maar in de jaren vanaf 1980 verloor het gebouw zijn functie. Op het achterterrein waren toen nieuwe pompen geïnstalleerd waarmee waterleidingbedrijf Vitens tegenwoordig zorgt voor de watervoorziening in Amersfoort.

Het pompgebouw werd in 1997 verbouwd tot kantoorgebouw. In 2000 werden het ‘pompstation’ - bedoeld wordt het pompgebouw - en het transformatorhuis als beschermde rijksmonumenten opgenomen in het register van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het voorterrein met gebouwen werd in 2014 door Vitens verkocht aan SAP Advocaten. De geschiedenis van het pompstation is een verhaal over monumenten, machines en mensen. Monumenten die vandaag beschermd worden van-

wege hun architectuurhistorische waarde. Machines die meer dan 70 jaar lang zorgden voor de aanvoer van water in de stad. En mensen die machines aan de gang hielden of andere dingen beleefden in of bij het pompgebouw. Daarover gaat dit boekje.

2 Het voorterrein met pompstation (A, B, C), woonhuis (H1 en H2) en transformatorhuis (T).

1 DE EERSTE GEBOUWEN (1912-1935)

VOORGESCHIEDENIS

Schoon water is van levensbelang. Dat was in de tweede helft van de 19^e eeuw bekend nadat was ontdekt dat ziekten zoals cholera werden veroorzaakt door verontreinigd water. De overheid ging zich steeds meer bemoeien met de volksgezondheid, zeker na de grote cholera-epidemie in Nederland in 1866. Er kwam in

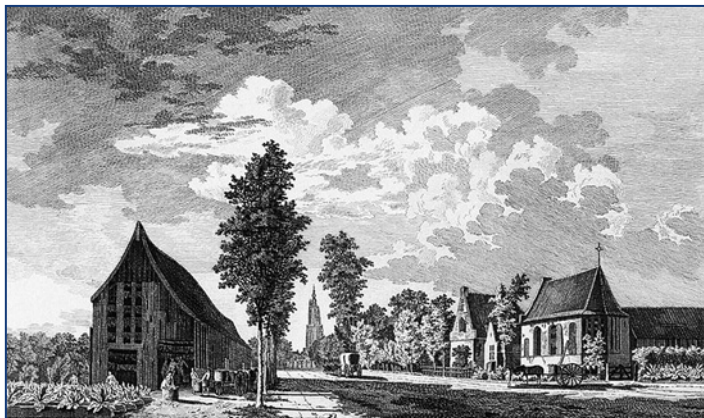
1901 een wet op het Staatstoezicht op de Volksgezondheid en een Woningwet waarin stond dat gemeenten moesten zorgen voor een drinkwatervoorziening.

In Amersfoort gebruikten mensen grond-, regen- en grachtwater. Een aantal burgers had een eigen put van zo'n vijf meter diep. De stad had ook veertien gemeentepompen, waarvan

de helft geen schoon water leverde, zo bleek uit onderzoek in 1873. In 1853 was Amsterdam de eerste stad in Nederland die met een buizenstelsel schoon water van buiten de stad aanvoerde.

Om een waterleidingbedrijf aan de gang te krijgen konden gemeenten kiezen tussen een gemeentelijk nutsbedrijf of het verlenen van een concessie aan een particulier bedrijf. In 1889 besloot de Amersfoortse gemeenteraad in zee te gaan

met de Utrechtse Waterleiding-maatschappij (UWM), die ook actief was in omliggende gemeenten. Vanaf 1890 zorgde de UWM met ingegraven ijzeren pijpleidingen voor de aanvoer van water uit Soesterberg en voor de verspreiding ervan in Amersfoort. Maar al snel bleek dat het bedrijf niet kon zorgen voor de waterdruk die nodig was voor het blussen van branden. En dat was bij de concessieverlening wel afgesproken.

De Hogeweg in 1759.

De Hogeweg op een kaart uit 1905.

EEN GEMEENTE- BEDRIJF

In 1910 besloot de gemeenteraad tot de oprichting van een gemeentelijk waterleidingbedrijf. Het terrein aan de Hogeweg dat in 1912 werd uitgekozen voor het pompstation lag een flink eind buiten de bebouwde kom, op afbeelding 4 ongeveer onder de H van 'Hooge'. De keuze van de plek was bepaald door de vondst van een grote hoeveelheid water in de grond. Op het terrein werden elf putten geboord van zo'n 30 meter diep.

In 1912 werd een stelsel van stalen buizen aangelegd, naast de bestaande UWM-buizen. Vanaf het pompstation aan de Hogeweg werd het water door een brede buis naar de Varkensmarkt gepompt, vanwaar het in smallere buizen door de stad werd verspreid. Op 1 april 1913 stelden de eerste 250 aangeslotenen vast dat ze stromend water van goede kwaliteit kregen voor hun geld. De UWM zag dit alles met lede ogen aan en stapte in 1914 naar de rechter. Volgens de UWM had de gemeente in strijd met 'de goede trouw' gehandeld. Volgens de gemeente had

de UWM een wanprestatie geleverd. In 1916 gaf de Utrechtse arrondissementsrechtbank de UWM gelijk, maar die uitspraak werd in 1918 in hoger beroep vernietigd door het gerechtshof in Amsterdam en in 1919 nog eens door de Hoge Raad. Omdat de verleende concessie van kracht bleef, had Amersfoort twee waterleidingbedrijven. Aan de activiteiten van de UWM in Amersfoort kwam pas een eind in 1939 toen na overleg de gemeente de voorzieningen en de 287 resterende UWM-aansluitingen voor 18.000 gulden overnam.

HET POMPGEBOUW Het oorspronkelijke pompgebouw is vermoedelijk door stadsarchitect C.G. Beltman ontworpen in een bouwstijl die typerend was voor industriële gebouwen in die tijd. Nederlandse architecten namen toen afstand van de neostijlen uit de 19^e eeuw, waarin elementen uit vroegere bouwstijlen, zoals de gotiek, waren verwerkt. In 1902 had Berlage in Amsterdam zijn beursgebouw voltooid, een revolutionair gebouw vanwege de zichtbare, uit baksteen opgetrokken binnen- en buitenmuren. De rationele soberheid van het gebouw werd door tijdgenoten als schokkend ervaren. In reactie hierop ontwikkelden de architecten van de Amsterdamse School vanaf omstreeks 1910 een meer plastische stijl, waarbij ook veel baksteen werd gebruikt, maar met versieringen in baksteen of beeldhouwd natuursteen.

Het Amersfoortse pompgebouw uit 1912 had oude en nieuwe elemen-

ten. Oud waren de symmetrie en de twee vensters met de ronde bogen die voortkomen uit de neorenaissance, de bouwstijl die veel werd gebruikt in de 19e eeuw in Nederland voor niet-kerkelijke gebouwen, zoals het Rijksmuseum van Cuyper uit 1885. Traditioneel waren ook de afwerking van de geveltoppen en schoorstenen met natuurstenen elementen, hoewel de vorm van deze elementen modern was. Vernieuwend was de relatief sobere uitstraling van de voorgevel door het gebruik van één soort baksteen, de onderbreking van het oppervlak door diepteverschillen en de sober in baksteen uitgevoerde geometrische ornamenten. Opvallend was het ontbreken van een ingang aan de voorzijde wat samenhang met de plaatsing van de pompen in het gebouw.

De vensters in de zijgevels en de achtergevel waren gelijk aan die in het midden van de voorgevel. De

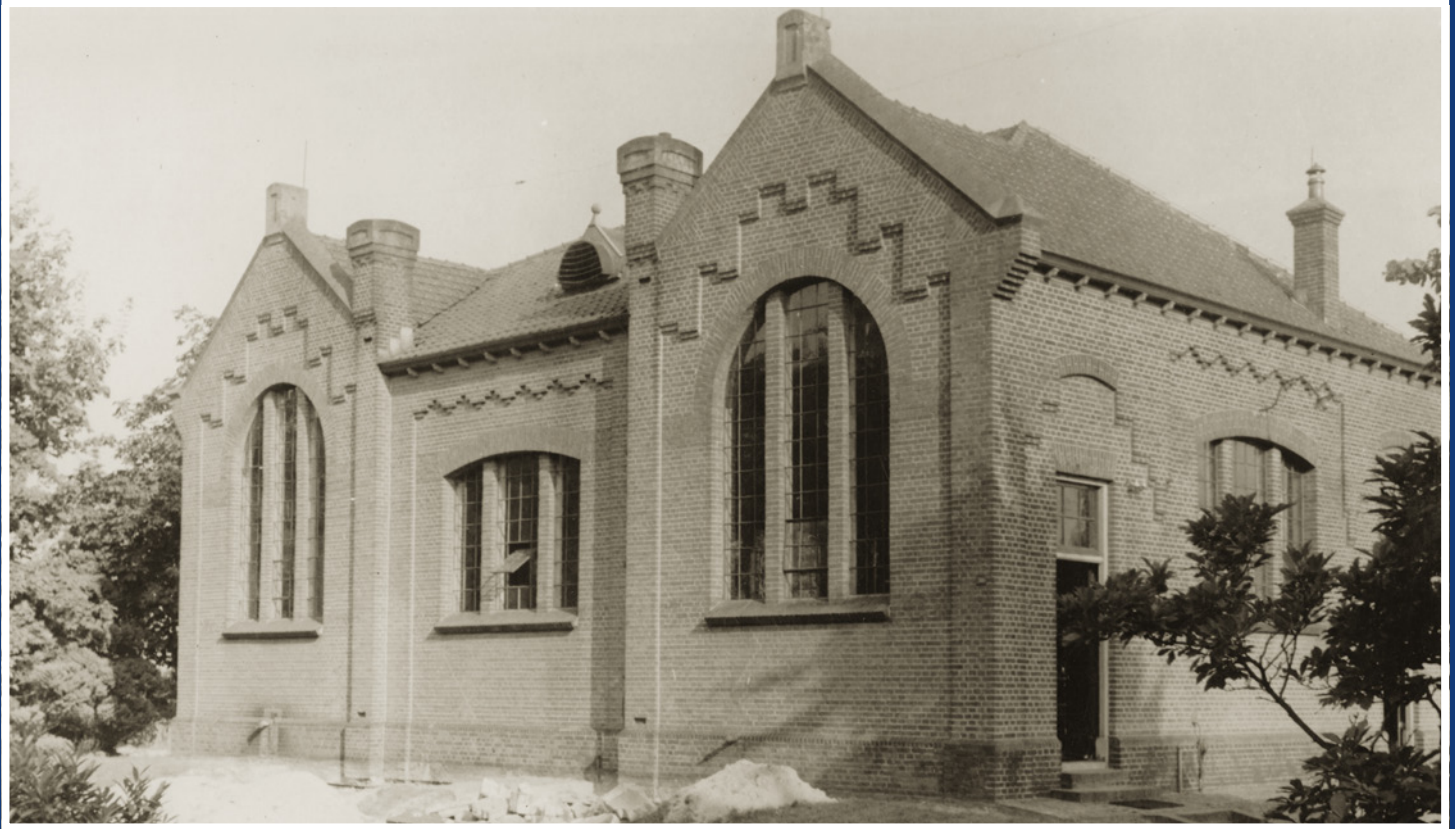
vensters verschaften veel licht aan het interieur dat bestond uit één machinekamer. Het gebouw had een schilddak met dakpannen dat ondersteund werd door houten binten (zie afbeelding 23).

Ten oosten van het pompgebouw kwam een klein rechthoekig gebouw met een pultdak in dezelfde stijl, vermoedelijk een werkplaats (zie afbeelding 20).

DE DIENSTWONING De dienstwoning is dichterbij de Hogeweg gebouwd dan het pompgebouw (zie afbeelding 18). Van het stijlvolle, maar onopvallende gebouw vielen de beschilderde luiken misschien wel het meest op. Het huis telde vijf kamers en was bestemd voor de hoofdmachinist en zijn gezin. Hij kon er vlug zijn als er iets aan de hand was met de continu draaiende machines.

5 Pompgebouw en dienstwoning uit 1912.

▮ Voorzijde van het pompegebouw uit 1912.

TOENEMEND WATER- GEBRUIK

Vanaf 1 april 1913 leverde het waterleidingbedrijf water aan particulieren, bedrijven en instellingen. Voor het bevrozen van de waterleidingen in de winter was nog geen goede oplossing. Bij strenge vorst stroomde het water niet goed en ontstonden breuken in leidingen. Een deel van de leidingen kon 'langs elektrische weg' worden ontdooid, maar dit was niet voldoende. Tijdens een behandeling van het probleem in de gemeenteraad in 1917 werd erop gewezen dat er mensen al veertien dagen zonder water zaten.

Nederland deed niet mee aan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) maar ondervond er heel wat hinder van. Zo ontstond schaarste aan olie, waardoor deze in 1917 werd

gerantsoeneerd. Om olie te besparen bij het waterleidingbedrijf werden burgers opgeroepen om zuinig te zijn met water (afbeelding 7). In het pompgebouw kwamen naast de stoommachines ook elektrische machines.

Van het grote aantal Belgische vluchtelingen in Nederland vonden enkele duizenden onderdak in Amersfoort in het kampement Elisabethdorp dat aan de Vlasakerweg was aangelegd. Het waterleidingbedrijf legde een waterleiding aan voor normaal watergebruik en voor het blussen van brand in het kampement.

Door het toenemend watergebruik moest het bedrijf zijn capaciteit uitbreiden. Er werden nieuwe bronnen geslagen en er kwam een tweede hoofdleiding naar de stad. Achter

op het terrein werden in 1926 een voor- en nafiltergebouw van gewapend beton gebouwd (zie afbeelding 20).

In 1929 kreeg Amersfoort aan de Woestijgerweg zijn eerste badhuis. Dat was, door de economische crisis in de jaren 1930, een belangrijke gemeentelijke instelling voor behoeftige burgers. Vanaf 1932 konden werklozen er tegen een laag tarief gebruik maken van een 'sproeibad' (douche).

Op verzoek van de Rijkscommissie voor werkverruiming besloot de gemeente in 1936 om voor het pompstation Nederlandse machines te kopen in plaats van goedkopere uit het buitenland. In 1936 kwam een dieselmotor van Werkspoor die zou draaien tot op de eerder genoemde pechzaterdag in september 1947.

Uit: DE EEMLANDER, 20 april 1917.

HET WICHELROEDE-VRAAGSTUK

Een curieus gebeurtenis op het pompstation-terrein vond plaats op zaterdag 26 oktober 1935. Vanwege de ondergrondse waterleidingen experimenteerden leden van de Nederlandse Vereniging tot bestudering van het Wichelroede-vraagstuk er met succes met hun wichelroedes (afbeelding 8). De Amersfoortse burgemeester, de directeur van Openbare Werken en de directeur van de gemeentebedrijven besteedden hun vrije zaterdagmiddag aan het bijwonen van dit ongetwijfeld interessante evenement.

HET WICHELROEDEVRAAGSTUK

EXPERIMENTEN IN ONZE GEMEENTE

Excursie van de Vereniging tot bestudering van het wichelroedevraagstuk

Gunstige resultaten

Zaterdag heeft de Nederlandse Vereniging tot bestudering van het Wichelroede-vraagstuk „De Wichelroede“, onder leiding van den heer J. W. Verloop uit Groenekan een excursie gehouden te dezer stede en omstreken.

De verschillende experimenten, die uitgevoerd werden, hadden slechts ten doel den roedeelopers gelegenheid te geven om hun praktische ervaring te verkrijgen en de waarnemingen gezamenlijk te bespreken. Van groote waarde was hierbij, dat deze aan de werkelijkheid getoetst konden worden en het dus alleen vaststaande en bekende feiten betroffen.

Door een zestal leden van de vereniging, die momenteel in ons land derzig leden tellt, werd in den loop van den dag geëxperimenteerd, te weten mej. Hulst en de heeren Verloop, E. G. Verkade, J. C. Tengbergen Braem, van 't Spijker en v. d. Elst.

Onder de belangstellenden voor deze excursie merkten wij op onzen burgemeester, mr. J. C. graaf van Randewijk, ir. C. G. Beltman, directeur van Openbare Werken en den heer E. E. van Huijn, directeur gemeentebedrijven.

Ruin elf uur 's ochtends vertrok het gezelschap per auto van hotel „Monopole“ naar het pompstation van de gemeente waterleiding aan den Hoogeveer, waar bezichtiging van de gebouwen plaats vond en tevens voor de roedeelopers gelegenheid bestond tot experimenteren voor het opsporen van de leidinghuizen.

Daar wij, als leken, geheel vreemd stonden tegenover het wichelroedevraagstuk, willen wij hier eerst in het kort onze indrukken voor de lezers weergeven.

Indrukken voor den buitenstaander

De wichelroede dateert uit de middeleeuwen en werd beschouwd als een werktuig, waarmee men verborgen voorwerpen kon opsporen, mits men in een bepaalden nacht deze gaffelvormige tak van hazelnotenhout, gesneden

had en de gebruiken onder een zeker hemelteeken geboren was. Of aan dit laatste nu nog waarde toegekend wordt weten wij niet; de gaffelvorm is echter bewaard gebleven. Men bediende zich nu van wichelroeden, die van verschillende houtsoorten waren, alsook van bepaalde stoffen. Zoo zagen wij er die van hazelnotenhout, ivoor, koper en zilver waren. De uiteinden worden in de beide handen genomen, zoodanig dat de stand horizontaal is; gaat men nu experimenteren, dan wordt de roede voor zich uitgestrekt en deze gaat dan een uitslag naar boven of naar beneden vertoonen, al naar den aard van de verborgen stoffen. Al deze uitslagen zijn verschillend en nu bestaat de moeilijkheid voor den roedeeloper hierin, dat hij weten moet, wat deze uitslagen betekenen en op welke stoffen zij door de verschillende aangenomen standen geraaied hebben. Men begrijpt, dat ervaring hierin een overheersende rol speelt. De heer Verloop kan h.v. met zekerheid zeggen, of water, dat diep in de aarde verborgen is, zout- of ijzerhoudend is, zoet, stilstaand of stroomend, zuiver of onzuiver. De uitslagen, hierbij verkregen, verschillen allen zeer weinig en door jarenlange proefnemingen is hij te weten gekomen, dat de roede h.v. bij zout water iets meer doorslaat dan bij aanwezigheid van moeraswater. Op te merken valt tevens, dat de roedeelopers een zelfden uitslag van hun of haar roede constateren bij aanwezigheid van h.v. ijzer en steenen fundamenteen, maar dat bij de meeste experimentaties de regel opgaat, dat ieder mensch verschillend is aangelegd en dus anders reageert. Bijna ieder individu moet uit de uitslagen van zijn roede opmaken, wat hij hebben moet en men kan zeggen, dat deze categorie van roedeelopers grooter is, dan die, welke steeds een zelfden uitslag krijgen voor dezelfde stoffen.

De resultaten

Zoals gezegd, werd op de terreinen van het pompstation geëxperimenteerd voor het opsporen van de leidinghuizen, waarbij aan de hand van teekeningen de juistheid van de resultaten gecontroleerd kon worden. De heeren Tengbergen, Braem en Verloop onderscheidden zich hier al dadelijk als ervaren roedeelopers, die nauwkeurig de plaatsen van de aan- en afvoerbuizen wisten te vinden. Ook de eigenschap

■ Uit: Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander, 28 oktober 1935.

2 DE EERSTE UITBREIDING (1936-1961)

UITBREIDING EN VERBOUWING

Ondanks de economische crisis besloot de gemeente-

raad in 1935 tot een ingrijpende uitbreiding en verbouwing van het pompgebouw om er nieuwe pompen

te kunnen plaatsen met een grotere capaciteit. Gemeentearchitect C.B. van der Tak ontwierp de nieuwbouw

(afbeelding 11).

Terwijl in het oude gebouw de machines doordraaiden werd tegen de oude voorgevel een nieuw gebouw geplaatst, waarna de twee grote vensters werden dichtgemaakt. Op de plaats van het middelste venster kwam een doorgang van het oude naar het nieuwe deel van de machinekamer (zie afbeelding 23).

De andere muren van het oude gebouw kregen een spouw door om metseling met een halfsteens muur. De ramen werden vervangen door een groter aantal kleinere ramen met stalen kozijnen. De achtergevel kreeg zeven zesdelige vensters (zie afbeelding 12).

📍 Aanleg van de kelder (1936).

▣ Aanleg van de
nieuwe gevel (1936).

|| Voor- en zijkant van
het voorgebouw (om-
streeks 1950).

12 Nieuwe achter- en
zijkant van het oude
gebouw (1954).

EEN NIEUWE UITSTRA- LING

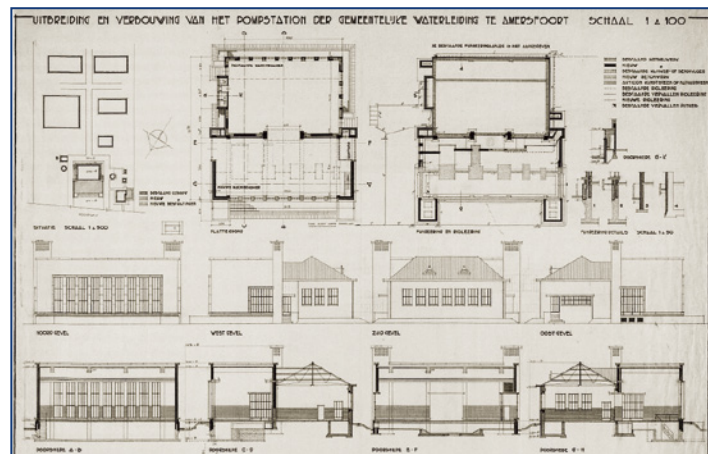
Het concept van de grote vensters van het oude gebouw werd in de gevel van het nieuwe gebouw overgenomen, maar wel op een totaal andere wijze, waardoor het gebouw een geheel nieuwe uitstraling kreeg. In een betonnen lijst kwamen negen hoge negendelige vensters met staalprofielen, gescheiden door acht halfronde betonnen kolommen (zie afbeelding 10). Het rechthoekige voorgebouw, dat iets breder is dan het middengebouw, heeft verder strakke blinde muren van geel baksteen en een plat dak. Door het indrukwekkende volume, de symmetrie en de kolommen doet de gevel denken aan die van een Griekse tempel.

Bij de overgang naar het oude gebouw kwamen twee blokvormige schoorstenen die boven het gebouw uitsteken. Het oude schilddak kreeg twee ontluchtingsopeningen. In de westelijke zijmuur kwam een raampartij, waarachter een kantoorruim-

te werd gebouwd. In de oostelijke zijmuur kwamen twee openslaande deuren. Aan de westzijde werd de deur van het oude gebouw gemarkeerd door een betonnen luifel en een muurtje. Aan de oostkant kwam een muurtje en een strokenvenster met daarboven een smalle betonnen luifel.

De hoogte van de begane grond van het voorgebouw sluit aan op de boven maaiveld liggende vloer van het oude gebouw. Onder de voorzijde van het voorgebouw is een kelder voor de buizen naar en van de pompen, die via twee trappen bereikbaar was (zie afbeelding 36). De muurdelen tussen maaiveld en vloer werden aan de voorzijde en rondom het oude gebouw afgedekt door een schuin oplopend talud met gras, met aan de voorzijde aan weerskanten een bakstenen plantenbak.

In 1954 was er aan de Hogeweg een smeedijzeren hek met vermelding van 'Gemeente Amersfoort' (zie de foto op de voorkant van dit boekje).

B Bouwtekening uit 1935 (uit: Groot en Kramer).

HET TRANSFORMATOR- HUIS

Aan de oostzijde van het pompgebouw bouwde de Provinciale Utrechtse Elektriciteits Maatschappij in 1938 een transformatorhuis in een zakelijk expressionistische stijl naar een ontwerp van G. Krop. Het ontwerp was architectonisch afgestemd op het pompgebouw door het volgen van aanwijzingen van Van der Tak over massawerking en materiaal, zoals de gele baksteen en de betonnen platen.

Het gebouw bestaat uit diverse vlakke en blokvormige bouwdelen waarmee bewust is gestreefd naar een gevarieerde schaduwwerking. De verdiepte voegen tussen de bakstenen benadrukken de horizontale lijnen.

Ook dit gebouw staat op de grond van SAP maar het heeft nog zijn oorspronkelijke functie, het omzetten van stroom van hoog- naar laagspanning.

RIJKSMONUMENTEN Het pompgebouw en het transformatorhuis werden als ensemble in 2000 door de rijksoverheid aangewezen als beschermde rijksmonumenten, als goede voorbeelden van een industriële ontwikkeling en een zakelijk expressieve bouwstijl. Door deze status mogen de gebouwen niet worden beschadigd, gewijzigd of ontsierd.

14 **RBC** Het transformatorhuis (2015).

IS Stadhuis van Hilversum uit 1931 (foto: Wouter Hagens, 2007).

Ib Het voormalig Stedelijk Gymnasium Johan van Oldenbarneveld in Amersfoort uit 1933 (2015).

ZAKELIJK EXPRESSI- NISME

Het zakelijk expressionisme was als stroming in de architectuur omstreeks 1925 opgekomen in reactie op de Amsterdamse School. De aanhangers waren voor sobere bouwvormen, zoals de Hilversumse architect Dudok, bekend van het raadhuis van Hilversum uit 1931. Onder invloed hiervan ontwierp Van der Tak in Amersfoort het Stedelijk Gymnasium Johan van Oldenbarneveld uit 1933. Ken-

merkend voor deze gebouwen zijn de strakke blokvormige volumes en het combineren van symmetrie en asymmetrie. Een traditioneler voorbeeld van zakelijk expressionisme is de Koning Willem II Kazerne in Tilburg uit 1939, ontworpen door A.G. Boost.

Bijzonder van het Amersfoortse ensemble is het verschil tussen de symmetrie van het pompgebouw en de asymmetrie van het transformatorhuis.

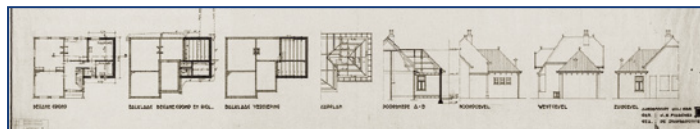
Ib De voormalige Koning Willem II Kazerne in Tilburg uit 1939 (foto: Toth, 2011).

UITBREIDING VAN DE DIENSTWONING

In verband met het groeiende gezin van de hoofdmachinist werd de dienstwoning in 1936 aan de westzijde uitgebreid met een slaapkamer, badkamer en zolderkamer.

B Voorgebouw en woonhuis (foto de Smalen, 1948).

B Bouwtekening van de uitbreiding van de woning (1935).

20 Luchtfoto van het
pompstationcomplex, met
hooiwagens op de achtergrond
(omstreeks 1950).

VAN BRONPOMP NAAR VERBRUIKER

Het waterleidingbedrijf haalde het water aanvankelijk van zo'n 30 meter diepte met bronpompen en putten op het eigen terrein. Later werden ook andere pompputten gebruikt. Zo'n honderd jaar eerder was dit water als regenwater op de Veluwe in de grond doorgedrongen en was het naar het lager gelegen Amersfoort ge-

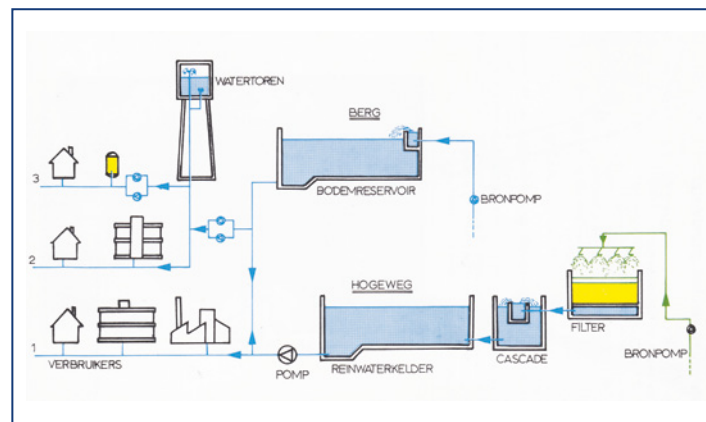
stroomd. Afbeelding 22 laat schematisch zien hoe het 'ruwe' water op het Hogewegterrein achtereenvolgens wordt gefilterd - ontdaan van ijzer en mangaan - en wordt opgeslagen in een reinwaterkelder (zie afbeelding 20).

Vandaar kwam het water door ondergrondse leidingen via de kelder in de hogedrukpompen, waarna het door transportleidingen naar

de verbruikers werd gepompt. Voor hoger gelegen wijken functioneerde vroeger de watertoren en tegenwoordig extra toerengeregelde pompen. De vier door een dieselmotor aangedreven hogedrukpompen stonden voor in het voorgebouw (zie afbeeldingen 23 en 35). In de kelder zijn de sporen van de leidingen nog te zien (zie afbeeldingen 37a en b).

21 De vier hogedrukpompen achter de negen vensters (1954).

22 De weg van het water (schema uit 1983).

23 Het midden- en
voorgebouw (foto
de Smalen, 1948).

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Na de Duitse inval op vrijdag 10 mei 1940 werden alle Amersfoorters geëvacueerd naar Noord-Holland. Langs de Grebelinie, waar Amersfoort deel van uitmaakte, maakte het Nederlandse leger zich op voor de strijd. Toen de personeelsleden het pompstation verlieten, lieten ze de pompen doordraaien op gewone elektriciteit (zie bladzijde 30 over de zelf opgewekte stroom).

Ter voorbereiding op gevechten op de Hogeweg braken militairen een deel van het hek van het pompstation af. Ook werd een deel van de brug in de Hogeweg opgeblazen, waarbij de telefoonkabel, waarop de waterstandmelder was aangesloten, werd beschadigd. In het pompstation, dat hierdoor geen signalen voor in- en uitschakeling meer ontving, stopten de pompen. Op 15 mei, direct na de overgave van het Nederlandse aan het Duitse leger, lieten de teruggekeerde personeelsleden de pom-

pen weer draaien. De vele gebroken ruiten van het gebouw werden snel vervangen.

In de vijf bezettingsjaren heeft de waterlevering vanuit het pompstation goed gefunctioneerd, tot april 1945. Er kwamen toen bommen terecht op de Hogeweg, waardoor twee transportleidingen van het pompstation naar de stad werden vernield en de stad vier dagen zonder water zat.

PERSONEEL In het pompstation werkten een hoofdmachinist, vier machinisten en een tuinman. In april 1953 vierde het waterleidingbedrijf zijn 40-jarig jubileum met een feestavond in hotel De Mof in Leusden, waarbij het speciaal geschreven toneelstuk 'Water' door personeelsleden en leden van hun gezinnen werd opgevoerd (afbeelding 24).

De tuinman van het pompcomplex, W. Hoekstra, vierde in januari 1955 zijn 25-jarig ambtsjubileum bij de gemeente Amersfoort (afbeelding 25).

Amersfoorts Waterleidingbedrijf viert veertig-jarig jubileum

Toneelstuk „Water” boeit talrijk publiek

Een groot gedeelte van Amersfoorts notabelen was Zaterdagavond in de grote zaal van Hotel „De Mof” te Leusden aanwezig om getuige te zijn van de viering door personeelsleden en genodigden van het 40-jarig jubileum van het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf van Amersfoort. De voorzitter van de personeelsvereniging voor de bedrijven (AYOG), de heer J. W. M. van der Hoek, sprak dan ook niet tot een ledige ruimte toen hij het podium betrad en alle aanwezigen een hartelijk welkom toeriep. Wij merken o.m. op: Wethouder C. van Zwol, Oud-Wethouder, lid Gradedeputate Staten, de heer Van Galen Laas, mr R. Strengh, gemeente-secretaris, de heer E. E. van Rhijn, oud-directeur van het gem. Waterleidingbedrijf, de heer M. J. E. Kuint, burgemeester der gemeenten Leusden en Stoutenburg, de heer A. F. H. Bolmeijer, secretaris der gemeenten Leusden en Stoutenburg en de heren raadsleden uit de commissie van bijstand voor de gemeentebesturen.

Wethouder van Zwol prijst gezin van goed bedrijf

Spreker begon met het gemeentebestuur van Amersfoort zijn gelukwensen aan te bieden, met het dice avond te viertien jubileum van het goederen van de inbedrufteling gebouwen van de inbedrufteling van een eigen waterleidingbedrijf. Verder bood de heer van der Hoek de tegenwoordige directeur van het Gemeentelijk Gas- en Waterleidingbedrijf de heer S. Bolmeijer, met een toepasselijk woord enkele prachtige ingelichte foto's aan van het deze avond op te voeren herdenkingsspel „Water”.

De heer Bolmeijer betrad het sprekesstoelte en gaf in het kort een overzicht van de watervoorziening in Amersfoort.

Tot 1880 werd gebruik gemaakt van regenwater, water uit putten en welken en zonnig ook nog water uit de stadgrachten. Een stadsmoed met burgerzin liet ten behoeve van de bevolking enige pompen maken, zodat toen alles nog zeer primitief ging. Aan dit alles kwam een einde toen op 23 Maart 1889 de gemeenteraad concessie verleende om over te gaan tot den aanleg en de exploitatie eener drinkwaterleiding binnen de gemeente Amersfoort aan de Directie Waterleiding Maatschappij (in werkelijker een onder Belgisch beheer staande particuliere maatschappij). Deze maatschappij heeft tot 1 April 1913 de gehele waterlevering van water voorzien en later nog gedeeltelijk tot 1930.

Hoewel de aangezane concessie zou duren tot eind 1932 en in bepaalde omstandigheden tot zelfs in 1942 kwam er een ontijdig einde

met het feit aangesloten te worden op het drinkwaterleidingnet van de gemeente Amersfoort.

Vervolgens werd een toneelstuk van vijftien tafereelen getiteld „Water”, voor het voetlicht gebracht. Dit spel, dat geheel door eigen krachten werd opgevoerd, was geschreven door de heer J. Eppenga, chef van de buitendienst in dit bedrijf. De 15 tafereelen werden tussen het 7de en 8ste fragment onderbroken door een pauze. Het stuk zat fragmentarisch een overzicht van de ontwikkeling van de watervoorziening in Amersfoort. Medewerkers waren: Mevr. Bubbink-Hooven, Mevr. Juckel-Schult, Mev. Gr. van de Berg, Mev. Iens Lennstra, Mev. Jose Troming, de heer B. van Plateringen en de heren J. Pol, R. A. van Hoozen, J. Heijering, H. Nartman en J. Tulen.

Dit zeer geslaagde spel, afgewisseld met muziek en dans en waarvan de decors (ontwerp van de heer J. L. Verkoek) alomede de kleding der spelers onder rege van de heer Eppenga op verantwoordelijke wijze stilvol en toepasselijk waren verzorgd, viel bij de aanwezigen zeer in de smaak. Uit de zaal klonk een warm applaus op na het slot-tafereel, dat in bloemenballen voorstelde (een bloemenzoot aan het water met het pompstation aan de Hogeweg op de achtergrond).

Tot besluit van deze avond was er onder leiding van de heer D. Boorda, die ook het malis had geleid, gezinsgijn tot dansen.

Spelbeeld uit het toneelstuk „Water” geschreven door de heer J. Eppenga en opgevoerd door het veertigjarig bestaans van het Waterleidingbedrijf te Amersfoort.

(D.E.A.-Archfoto).

W. Hoekstra 25 jaar bij de gemeente

Zaterdagmorgen was er feest ten huize van de heer W. Hoekstra (Groningerstraat 13), die het feit herdaacht, dat hij een kwart eeuw in gemeentelijke dienst was. De heer Hoekstra is tuinman bij het Pompstation aan de Hogeweg. Wethouder van Zwol complimenteerde namens de gemeente. Hij preees de trouw en plichtsbetrachting, waarmede de jubilaris in de afgelopen 25 jaar zijn werkzaamheden heeft vervuld. Daarna bood hij de heer Hoekstra de gemeentelijke medaille aan. Ook de directeur van het Waterleidingbedrijf had waarderende woorden voor de jubilaris. Eigenlijk, zo zeide hij, had de viering van het jubileum al eerder moeten hebben plaats gehad, maar dit was door omstandigheden niet mogelijk.

De heer Bolmeijer bood daarna de gebruikelijke enveloppe aan.

Namens het personeel van het Pompstation sprak de heer G. van Heukelen. Hij deed zijn woorden van lof vergezeld gaan van een geschenk van het personeel. Mevr. Hoekstra werd in de bloemetjes gezet. Men bleef nog enige tijd gezellig bijeen.

25 Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT,
17 januari 1955.

Insluiper in werk gestoord

Toen Dinsdagavond de hoofdmachinist door de hoofddeur van het Pompstation binnentrad, zag hij nog juist een hand, die een zijdeur van het gebouw dichttrok. Door een raampje zag hij daarna iemand op een fiets hard wegrijden.

De hoofdmachinist stelde onmiddellijk een onderzoek in en kwam tot de ontdekking dat de ongewenste bezoeker, waarvan tot op heden elk spoor ontbreekt, een aantal gereedschappen had klaargezet om mee te nemen. De insluiper, die door verbrekking van een ruit is binnengekomen, is onmiddellijk gestoord. Hij heeft blijkbaar geen tijd gehad iets mee te nemen, want er wordt niets vermist.

26 Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT,
2 mei 1951.

MAANDAG

Eigen schuld.

We kunnen er niets aan doen, maar 't begint zoo zoetjesaan een dronkemanskroniek te worden. Ditmaal ging zoo'n lustige broeder per fiets over den Hogeweg. Bij het Pompstation reed hij tegen een boom en bleef hij met een verwond hoofd liggen. Dokter Aghina werd gewaarschuwd. Deze nam hem in zijn auto mee naar het St. Elisabeths Ziekenhuis, van waar hij, na te zijn opgeknapt, weer naar huis kon.

27 Uit: DE EEMLANDER,
10 mei 1940.

IN EN OM HET GEBOUW

Hoewel het pompstation buiten de bebouwde kom stond, ging het eigentijdse leven van de groeiende stad niet geheel aan het complex voorbij. Zo weten we uit krantenberichten dat de hoofdmachinist in mei 1951 een inbreker in het pompgebouw betrapte, dat een dronken fietser in mei 1940 bij het pompstation tegen een boom botste en dat in mei 1952 drie dronken Barnevelders er kinderen van hun fiets trokken en een man, die zich ermee bemoeide, mishandelden (afbeeldingen 26-28).

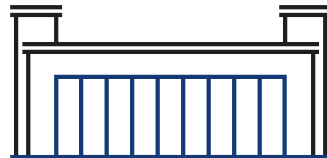
Beschonkenen gooien kinderen in sloot

Voorbijganger mishandeld

Drie dronken jongelui, afkomstig uit Barneveld, maakten er Zondagavond hun bezigheid van passerende kinderen op de Hogeweg bij het Pompstation van de fiets te trekken en ze in de droge sloot naast de weg te gooien, soms met fiets en al. Voorbijgangers, die de gemeene praktijken van het drietal opmerkten, bemoeiden zich ermee. Een van hen, de 27-jarige heer C. G. Z. uit de Beekstraat, werd daarbij echter door de drie Barnevelders gezamenlijk aangevallen. Hij werd zodanig mishandeld, dat hij een blauw oog en een hoofdwond opliep.

De politie, die inmiddels van verscheidene kanten gewaarschuwd was, nam de drie Barnevelders mee naar het bureau. Het zijn de 24-jarige chauffeur G. K., de 20-jarige J. G. en de 19-jarige militair G. J. P. Allen hebben ze een proces-verbaal gekregen.

28 Uit: DAGBLAD VOOR AMERSOORT,
19 mei 1952.

24 DAGBLAD VOOR AMERSFOORT,
13 april 1953.

3 DE TWEEDE UITBREIDING (1962-1997)

OPNIEUW UITBREIDING EN VERBOUWING

In mei 1959 berichtte het DAGBLAD VOOR AMERSFOORT vol trots dat Amersfoort 'één der beste waterleiding-distributie-apparaten' van ons land had. De hoogste wateromzet vond plaats op maandagen, 'als alle Amersfoortse huisvrouwen zich op de was werpen', en vrijdagen, 'als de huisvrouw emmer en dweil grijpt om het huis van top tot teen voor het weekend te beredden' (afbeelding 29). In dat jaar bleek vergroting van het pompgebouw opnieuw noodzakelijk (afbeelding 30).

Amersfoort heeft nooit met watertekort te kampen

10 miljoen liter op zonnige was-maandag

IN AMERSFOORT zijn we in het bezit van één der beste waterleiding-distributie-apparaten van ons land. Dat werd ons duidelijk uit een gesprek dat we zaterdag voerden met de heer H. van den Boorn, technisch hoofdamtenaar van de Amersfoortse waterleiding, in het prachtige nieuwe gebouw aan de tunnelingang, dat door de diverse functionarissen en administraties maar vast betrokken is in afwachting van de officiële opening, eind mei. Als zomers na de nieuwsberichten door de radio het verzoek wordt gedaan het waterverbruik zoveel mogelijk te beperken, dan geldt dit niet voor Amersfoort. Want Amersfoort heeft, wat het water betreft, nog nooit omhoog gezeten.

Amersfoort betrekt het water grotendeels van het pompstation aan de Hogeweg en van de watertoren op de Berg, waar weer nieuwe waterwinplaatsen worden aangeboord. Vanuit het pompstation wordt het water naar een toren en een kelder aan de Utrechtseweg gepompt. De toren bedient het hoogliggende gedeelte van Amersfoort, de kelder het lagere stadsdeel. Zodra het verbruik toeneemt, leest men op meters in het pompstation het dalen van het peil in toren en kelder af. Door een eenvoudige druk op de knop worden dan meerdere pompen in werking gesteld, die het peil onmiddellijk weer op niveau brengen. Het pompstation is continu bereid, de meters worden doorlopend in het oog gehouden.

Het waterverbruik varieert begrijpelijk met de seizoenen, en per week

met de soort dagen. Het zal een ieder duidelijk zijn, dat op maandagen, als alle Amersfoortse huisvrouwen zich op de was werpen, het waterverbruik navenant stijgt, en dat het ook angstaanjagende afmetingen aanneemt op de vrijdagen, „schoonmaakdagen“ als de huisvrouw em-

mer en dweil grijpt om het huis van top tot teen voor het weekend gaat „beredden“. De combinatie maandag en warme dag, levert meestal de grootste wateromzet per jaar op.

In 1988 gebruikte Amersfoort gemiddeld 2.225.000 liter water per werkdag. Per week gerekend (dus met de zondag, waarop weinig water wordt gebruikt, o.m. door het stilliggen van bedrijven en de geringe activiteit in de huishoudens, erin gecalculeerd) is het dagverbruik over 1988 wat lager, namelijk 7.781.000 liter. De grootste dagafgifte was in 1938 inderdaad op een maandag, namelijk 16 juni, en bedroeg 13.700.000 liter. Ook in de voorafgaande jaren lag het grootste dagverbruik meestal in de maand juni, het feit dat in de even warme of warmere juli- en augustus-maanden vele Amersfoorters op vakantie gaan en elders water verbruiken, is daar debet aan.

De vorige week is het gebruik van dit jaar met een sprong omhoog gegaan door de voor het seizoen grote warmte. In dezelfde week werd in 1988 47.417.000 liter water verbruikt. Vorige week was dat 62.317.000 liter. De maandag werd het meeste verbruikt, namelijk 12.000.000 liter, dat ligt nog maar 1,7 miljoen onder het hoogste dagverbruik over het gehele vorig jaar.

Waterbedrijf vergt investeringen

Het gemeentelijk waterbedrijf zal in de komende jaren grote investeringen vergen. In het tracé van rijksweg 23 liggen enkele bronnen, die moeten verdwijnen. Ter vervanging zullen er nieuwe worden gebouwd in een strook grond nabij die weg, welke strook levens zal worden benut voor de noodzakelijke uitbreiding van het aantal bronnen. Aan het pompstation aan de Hogeweg zal de installatie van de machinekamer worden uitgebreid.

30 Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT, 27 november 1959.

29 Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT, 19 mei 1959.

Woensdag 15 november 1961

Nieuwe bronnen en uitbreiding van A'foorts waterpompstation

Reuzendiesel (465 PK) gaat water oppompen

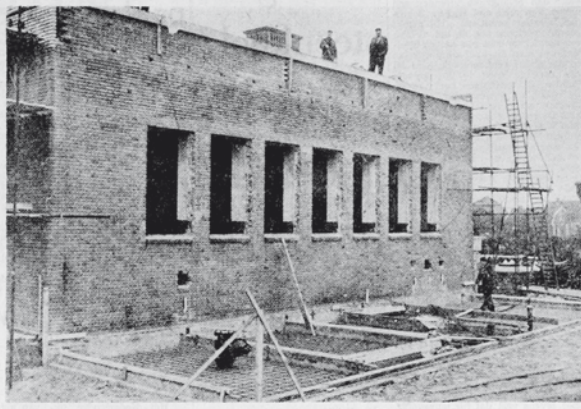
(Van een onzer verslaggevers)

NOG zit, wie een bezoek aan het Amersfoortse waterpompstation aan de Hogeweg brengt, in een glazen hokje als het ware temidden van het oorverdovend gebrul van een aantal motoren, die met hun ronde, glanzend-blauwe lijven aan stevige betonfunderingen vastgeketend zijn en ieder uur van de dag en vele van de nacht als reuzenrobots hun verscholen kracht in oorspannende geluidsdecibels uitbrullen. Nog wel: als de verbouwing een feit zal zijn, krijgt hoofdmachinist G. van Heukelom (16 jaar in het vak, zeven ervan in Amersfoort) de beschikking over een heus en redelijk geluidsvrij kantoor, waar men elkaar verstaan kan...

Het hele pompstation wordt uitgebreid. Noodzakelijkerwijs, omdat men bronnen kwijttraakte aan de nieuwe Rijksweg die even voorbij het pompstation de Hogeweg kruist, en ook omdat het waterverbruik met de uitbreiding van Amersfoort meegroeit. Dan alles maar in één keer grondig, zo heeft men bij het Amersfoortse waterleidingbedrijf gedacht. Nieuwe bronnen, die de oude hevelbronnen in de weilanden links van de Hogeweg, onzichtbaar voor het oog, moeten aanvullen. Een nieuwe reuzenmotor van 465 PK, een Dierl van de firma Kromhout van vijf meter lang en anderhalf breed, die in zijn eenjje zo ongeveer het hele bedrijf draaiend kan houden en dan ook een nieuwe vloer en nieuwe fundamenten vereist. Dan meteen maar een nieuwe kap op de machinekamer. En dan ook meteen maar een hele nieuwe afdeling erbij, waar benden een werkplaats komt voor de reparatie van pompen etc. een magazijn, een garage en een berging, en waar boven het zo broodnodige kantoor, een schaftlokaal, een keuken en zelfs een klein laboratorium worden ingericht. De fa. Van de Vijzel uit Amersfoort is er al volop aan bezig!

malingsbronnen" zoals ze ter onderscheiding van de oude hevel-

Nieuwe bronnen

Mannen van aannemer v. d. Vijzel zijn aan 'het Amersfoortse waterpompstation aan de Hogeweg aan het verbouwen. Hierachter komt de nieuwe aanbouw met o.a. het kantoor voor de hoofdmachinist...

bronnen worden genoemd, aanschouwen. Mannen zijn er aan het werk onder zo'n boortorentje, met de montage van de kleine motoren waarmee de bronnen worden uitgerust, mannen met bemoderde en olieleeuwde gezichten die net zo als de heer Van Heukelom om de reden van dit merkwaardige water-vak zijn gaan houden. Zo komen er acht, acht nieuwe bronnen, die samen met de oude hevelbronnen de watervoorziening van Amersfoort, Bunschoten, Spakenburg, Leusden, Soelenburg en Hoevelaken verzorgen. Die bronnen zijn klaar, de leidingen moeten alleen nog gelegd worden. De firma Huijzen uit Demersvaart verzorgt die bronboringen, die rond restig meter diep gaan. Per bron wordt ieder uur veertig kubieke meter water uit de grond gehaald...

Amersfoortse waterpompstation. Dat zijn de hoofdmachinist Van Heukelom, die naast het station zijn woning heeft en het gekonk der motoren al niet meer hoort sinds de zes jaar dat hij er middenin zit, drie machinisten en een tuinman. „Gek he“, zegt de heer Van Heukelom. „Maar ik houd van dit werk. Er is elke dag iets anders.“ Hij laat zijn ogen dwalen over de glanzende machines in de hoge hal. Hij kent ieder geluid, elke tekortkoming van die machines. Hij voert nu nog zijn administratie in het kleine conciërgesklokje; over enige tijd krijgen hij en zijn mannen het wat gemakkelijker en gerieflijker...

Uit: DAGBLAD VOOR AMERSFOORT, 15 november 1961.

HET ACHTERGEBOUW In 1961 werd het oudste deel van het gebouw aan de achterzijde uitgebreid met een sobere aanbouw met een vloer op maaiveldhoogte. Het verschil in baksteen is nog goed te zien (afbeeldingen 32 en 34). Vanwege het lekken van het oude schilddak kwam er één plat dak op het midden- en achtergebouw. De oude achtermuur werd een binnenmuur met aan west- en oostzijde een doorgang met een trap naar het hoger gelegen middengebouw.

Het achtergebouw kreeg twee verdiepingen. Beneden was een werkplaats aan de westzijde en een garage aan de oostzijde. Daar tussen was een hal met een trap naar boven. Op de eerste verdieping waren aan beide zijden een kantoorruimte, een keuken en toiletten (bij de ronde ramen, zie afbeelding 33).

Het kleine gebouw uit 1912 aan de oostkant - vermoedelijk een werkplaats - werd afgebroken.

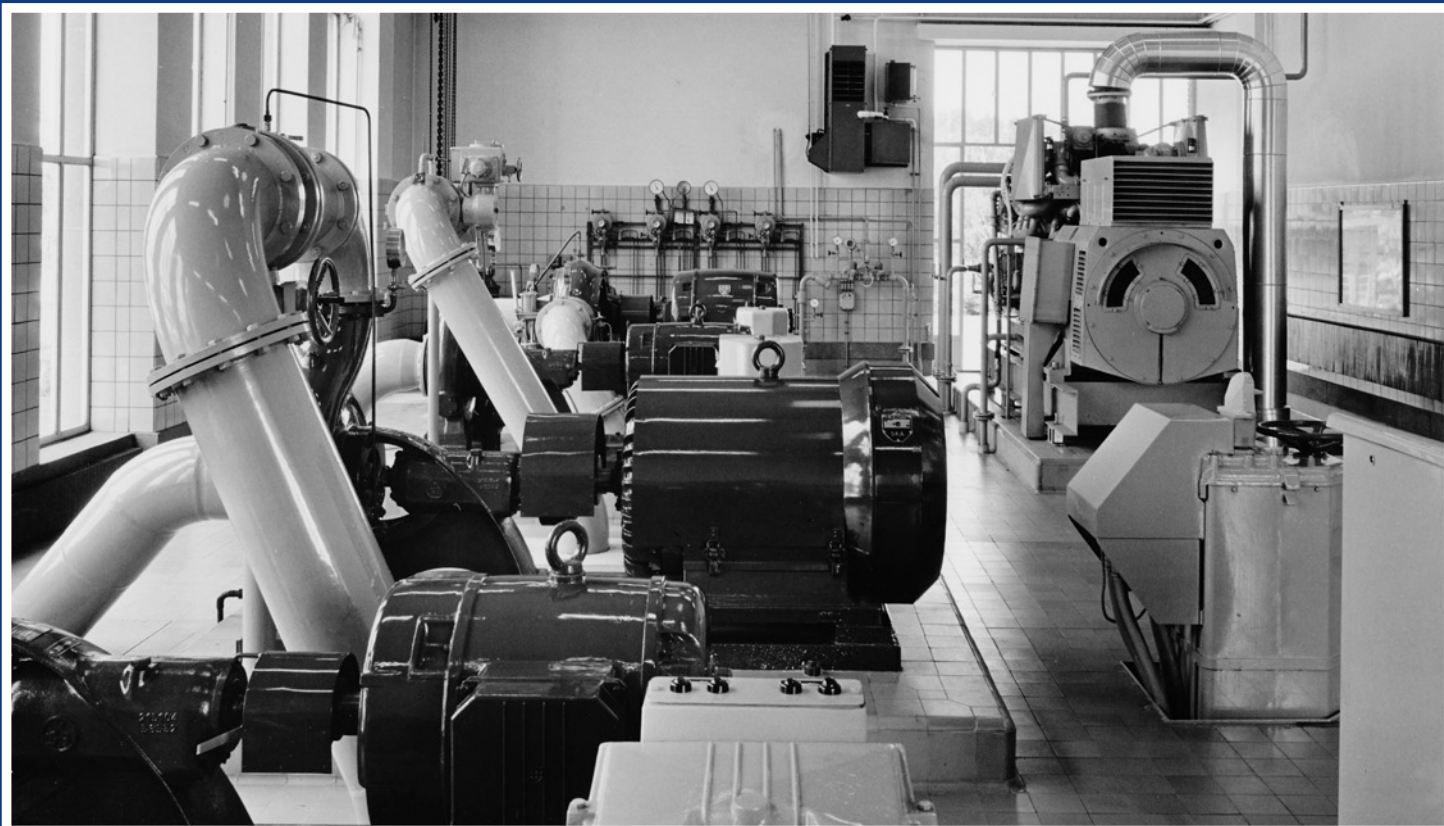
32 Westzijde van het achtergebouw (2015).

33 Achterzijde (2015).

34 Oostzijde van het achtergebouw (2015).

35 Hogedrukpompen, elektromotoren en gasaggregaat in het voorgebouw (1971).

TECHNISCHE VERNIEUWING

Naast uitbreiding en verbouwing van het pompgebouw werden ook machines gemoderniseerd. Voor de opwekking van stroom voor de elektromotoren stonden in het voorgebouw een gasaggregaat en in het middengebouw een diesselaggregaat. Tegen de achterwand van het middengebouw kwam een groot bedieningspaneel (zie afbeeldingen 35 en 38).

Voor de elektromotoren, die de pompen continu lieten draaien, werd eigen stroom opgewekt met het diesel- of het gasaggregaat. Vanwege de veiligheid werd 's nachts van 22.00 tot 6.00 uur en op zondag de duurdere 'gewone' stroom van het elektriciteitsbedrijf gebruikt. Als een aggregaat aan stond was het in de fabriekshal een daverende herrie. Daarom was er voor het melden van storingen een claxon geïnstalleerd.

36 Directeur S. Bolmeier in de kelder (1962).

37 AB Sporen van de buizen in de kelder (2015).

38 Het middengebouw
met dieselaggregaat,
bedieningspaneel, plat
plafond en rechtsboven
de opening naar het kan-
toor in het achtergebouw
(1971).

HERINNERINGEN In 1975 trad Tom Sijmonsma als machinist in dienst van het gemeentelijk waterleidingbedrijf. Over de werkomstandigheden in die tijd vertelde hij in 2015: 'In 1976 kregen we een nieuwe directeur, de heer A. Schouten. Toen we in december op het kantoor in de Eemstraat waren, zeiden we tegen hem dat we hem nog nooit hadden gezien op het pompstation. En dat het daar nu toch tijd voor was. Nu was het een gewoonte dat we in de werkplaats van het pompstation voor de feestdagen kippen en konijnen slachtten. En

net toen we daar goed mee bezig waren kwam de directeur binnen. Hij zei: 'We praten nergens over, als ik maar een konijntje meekrijg'. Sijmonsma kon zich ook het verhaal herinneren dat er eind jaren 1960 nog een warmwaterleiding was waarmee koelwater van het dieselaggregaat naar de douche van de dienstwoning ging voor de wasbeurt van de familie, die toen minder vaak plaats vond dan tegenwoordig gebruikelijk is. Na een sein vanuit de woning liet de machinist het water lopen tot hij een sein kreeg om te stoppen.

39 Twee hogedrukpompen (2015).

40 Een leiding onder de Hogeweg (omstreeks 1979).

VERLIES VAN FUNCTIE

Vanaf 1979 leverde het waterleidingbedrijf meer dan tien miljoen liter water per jaar, een feit dat met een bord in de voortuin aan voorbijgangers bekend werd gemaakt. Door de voortdurend groeiende vraag naar water werd besloten tot de bouw van een nieuwe filter- en pompinstallatie op het achterterrein. Het pompgebouw verloor hierdoor zijn functie vanaf 1980.

Een deel van de machines werd hergebruikt in de nieuwe gebouwen. Twee van de vier hogedrukpompen werden in 1982 achter op het voorterrein geplaatst (zie afbeelding 39). In de achtergevel is nog goed te zien welk deel van de muur werd opengebroken om de machines te verwijderen.

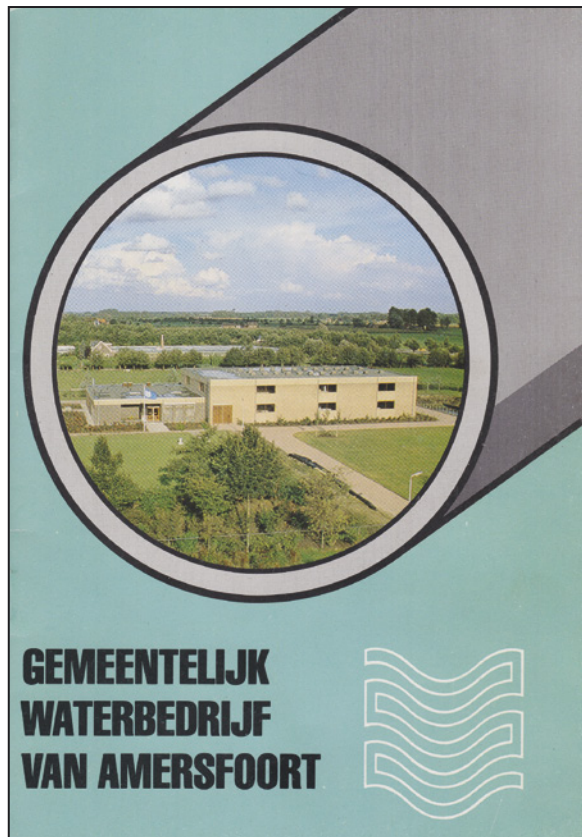
Van 1985 tot 1995 stond het pompgebouw leeg. Tijdens een open dag van het waterleidingbedrijf in 1987 werd het nog gebruikt voor een tentoonstelling, waarbij een middeleeuwse houten waterleiding te zien was (afbeelding 41).

In 1992 werd het Amersfoortse waterleidingbedrijf onderdeel van het provinciale Waterleidingbedrijf (later Hydron) Midden-Nederland. Dit bedrijf ging in 2006 op in het publiek bedrijf Vitens, dat water levert in de provincies Flevoland, Friesland, Gelderland, Utrecht en Overijssel.

41 Open dag in het voorgebouw (1987).

42 Foto van de nieuwbouw op de voorkant van een informatieboekje (omstreeks 1987).

4 EEN NIEUWE FUNCTIE (1998-2015)

43 Voorzijde van de drie gebouwen (begin 2015).

KANTOORGEBOUW In 1998 werd het pompgebouw verbouwd tot kantoorgebouw. Een groot deel van de vloer van het middengebouw werd verlaagd tot het niveau van het achtergebouw, behalve het vloergedeelte ter hoogte van de westelijke entree. De diepe luifel boven deze entree werd vervangen door een korte. Bij de doorgang naar het hoger liggende voorgebouw kwam een kleine trap (zie afbeelding 46). In het voorgebouw verdween de

oostelijke trap naar de kelder. Het midden- en voorgebouw kregen een verdieping in aansluiting op die van het achtergebouw. Bij de westelijke entree kwam een trapenhuis. De buitenmuren van het voorgebouw bleven ongewijzigd. De buitenmuren van het middengebouw kregen nieuwe vensters op twee hoogten. In alle vensters werd dubbel glas geplaatst. Van 1998 tot 2001 was het gebouw in gebruik van het procesautoma-

tiseringsbedrijf Probus, waarna nog diverse bedrijven volgden. Van 2011 tot 2014 werd in het gebouw gewerkt door antikrakers. Na de verkoop van het gebouw aan SAP in 2014 vonden nieuwe aanpassingen plaats in en om het gebouw. Zo werden wanden in het middengebouw verwijderd om een ruimtelijk effect te creëren, werden binnenwanden in het voorgebouw vervangen door glas en kwam er boven een nieuwe keuken. De grote

vergader ruimte op de bovenverdieping kreeg een industriële stijl door de verwijdering van het systeemplafond. Voor bezoekers kwamen er spreekkamers op de begane grond aan de achterzijde. Aan de voorzijde werden planten en een hoog hek verwijderd en werd het oorspronkelijke talud gereconstrueerd. Aan de oostzijde werd een beschut terras aangelegd.

DE DIENSTWONING De dienstwoning werd tot 1992 bewoond door machinist C. den Otter. Daarna stond het huis vijf jaar leeg. Van 1997 tot 2015 werd het bewoond door Vitensmedewerker R. Breumer. In die tijd kwam er een schuur en een afgesloten terras

bij. Bij de verbreding van de Hogeweg in 2014 kwam aan de voorzijde een schutting.

Als nieuwe eigenaar nam SAP zich voor om het huis zo veel mogelijk in de oude staat terug te brengen en er een passende bestemming aan te geven.

44 Achterzijde van de dienstwoning (begin 2015).

45 Oostelijke entree (2015).

5 SAP ADVOCATEN

EEN KORTE SAP-GESCHIEDENIS

In 1991 begon mr. Jaap Sap in Amersfoort een kantoor gespecialiseerd in arbeidsrecht en letselschade onder de naam MR. J. SAP ADVOCATENKANTOOR. Hij was de eerste letselschadeadvocaat voor slachtoffers in Amersfoort. Het kantoor was gevestigd aan de Spoorstraat op de eerste verdieping van een kantoorpand. Door het succes van het kantoor werd het personeel in de daarop volgende jaren uitgebreid met achtereenvolgens John Roth, Hans Kamp, Loes de Vaan en Martin de Witte. In 1996 verhuisde het kantoor naar de Bergstraat.

In 1998 vormden Sap, De Witte en Roth de maatschap SAP DE WITTE ROTH ADVOCATEN. In 2002 vertrok Jaap Sap naar Rotterdam om daar aan het werk te gaan als kantonnier. In 2003 werd de naam van het kantoor verkort tot SAP ADVOCATEN.

In 2004 verhuisde SAP naar de Stadsring 189 in Amersfoort. In 2012 traden Nicole Bastiaans en Sander de Lang als mede-eigenaren tot de directie toe. Met ingang van 1 november 2014 houdt SAP Advocaten kantoor aan de Hogeweg 205 te Amersfoort.

TOONAANGEVENDE SAP

Advocaten is een toonaangevend advocatenkantoor dat gespecialiseerd is in aansprakelijkheid op het gebied van personen- en letselschade. In 2015 telde het kantoor veertien advocaten en zestien andere personeelsleden.

In de afgelopen jaren heeft SAP veel cliënten bijgestaan in uiteenlopende zaken, zoals verkeersongevallen, arbeidsongevallen en slachtoffers van medische fouten. Daarnaast stond SAP grote groepen slachtoffers bij van rampen, bijzondere gebeurtenissen en omstandigheden, zoals de vuurwerkramp in Enschede

(2000), de procedure namens zieke rokers tegen diverse tabaksfabrikanten, de Schipholbrand (2005), het Koninginnedagdrama (2009), de procedure tegen de producent van het anticonceptiemiddel Implanon, het trapongeval in Utrecht (2006), de vliegcrash van Turkish Airlines vlucht TK1951 (2009), de vliegcrash van Afriqiyah Airways bij Tripoli (2010), de ramp met cruiseschip Costa Concordia (2012), de kwestie met betrekking tot de ondeugdelijke PIP-(borst)implantaten, het seksueel misbruik in de rooms-katholieke kerk en de vliegcrash van Malaysia Airlines vlucht MH17 (2014).

46 Interieur van de begane grond van het middengebouw (2015).

BRONVERMELDING

Hermien M. de Bruijn-Franken,

WATERBEDRIJF GEMEENTE AMERSFOORT 1913-1988, Amersfoort 1988.

Anton Groot en Max Cramer, C.B. van der Tak,

STADSARCHITECT TUSSEN MODERNISME EN TRADITIE 1929-1949, Bussum 2007.

MONUMENTENREGISTER.CULTUREELERFGOED.NL

(Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Tom Sijmonsma

(interview, 14 januari 2015).

VERANTWOORDING AFBEELDINGEN

Archief Eemland: voorplat, 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 19, 21, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 41.

Collectie SAP: 20.

Collectie Tom Sijmonsma: 6, 12, 18, 22, 23, 35, 38, 40, 42.

Rene Hebly: 46.

Tom van der Geugten: 14 a b c, 16, 32, 33, 34, 37 a b, 39, 43, 44, 45.

VAN WATER TOT SAP

GESCHIEDENIS VAN HET POMPSTATION IN AMERSFOORT

Eind 2014 vestigde SAP Advocaten zich in het pompstation in Amersfoort, een rijksmonument dat wordt beschermd vanwege zijn architectuurhistorische waarde. Ter gelegenheid van de officiële opening van het kantoorgebouw schreef historicus Tom van der Geugten dit boekje over het gebouw, zijn machines en belevenissen van mensen in en om het gebouw.

